

במסילה נעלה

עלון שבועי
לציבור
בני התורה
במגדל העמק

מאת

הרב יואל רועי משדי שליט"א
מח"ס "במסילה נעלה" ור"מ בישיבת "נזר התורה"

מה חידש הרוכל

"זאת תהיה תורת המצורע". (יד ב).

במדרש רבה בפרשתינו (פרשה טז אות ב) איתא: 'זאת תהיה תורת המצורע', הה"ד (תהלים לד) מי האיש החפץ חיים. מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי, והיה מכריז ואומר: "מי רוצה לקנות סם חיים". באו אליו הבריות ודחקו אותו שימכור להם סם זה. באותו זמן היה יושב ר' ינאי ולומד בטרקלינו, שמע את אותו רוכל שמכריז "מאן בעי סם חיים", אמר לו, בא תעלה לכאן ומכור לי, אמר לו, אין אתה ושכמותך צריכים לי. הפציר בו ועלה אליו, הוציא לו ספר תהילים, והראה לו את הפסוק "מי האיש החפץ חיים", ומה כתיב אחריו "נצור לשונך מרע... סור מרע ועשה טוב". אמר רבי ינאי, אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא), שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. אמר רבי ינאי, כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו מי האיש החפץ חיים. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם, 'זאת תהיה תורת המצורע' תורת המוציא שם רע. (וע"ע בילקוט שמעוני תהלים, רמז תשסז).

והנה יש לעמוד בזה בכמה אופנים.

א. הנה כבר הקשו העולם, והרי בודאי לא נעלם מר' ינאי פסוק זה, ומהו החידוש הגדול שחידש לו אותו רוכל שגרם לו התפעלות כה גדולה, הלא לא הראה לו רק את הפסוק בתהילים ותו לא. [כך העירו רבים, ובכללם רבינו בעל נתיבות המשפט בספרו נחלת יעקב עה"ת (פרשת תזריע), ובס' בגדי ישע (על המג"א) בהקדמת ספרו, ובשם משמואל פרשת מצורע (תרע"ג). ועוד].

ב. עוד ראיתי מקשים, מדוע הכריז הרוכל כי יש במרכולתו "סם" חיים, היה לו לומר מי רוצה לקנות חיים. (ובפרט שכן הוא הלשון בפסוק). [ועיי' בזה בשם משמואל (שם)].

ג. עוד יש להבין לשון הפסוק בתהילים - שהראה הרוכל - "נצור לשונך מרע", לכאורה, מהו 'נצור', מדוע לא כתוב "שמור לשונך" וכדו'.

ד. עוד הקשו, בעצם הפסוקים - "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב", דלכאורה, הרי "סור מרע" כולל את כל מצוות לא תעשה, ו"עשה טוב" כולל את כל המצוות עשה, ואם כן, מדוע הזהיר מקודם בפרטות 'נצור לשונך מרע' וכו', הרי זה כבר נכלל ב'סור מרע'. [שם משמואל (שם). וכן הקשה בבגדי ישע (שם)].

ה. עוד העירו, בעצם הפסוקים - "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים וכו' סור מרע ועשה טוב", הרי זה דבר ברור ופשוט שמי שמקיים את מצוות ה' יתברך, הן מצוות עשה (עשה טוב) והן מצוות לא תעשה (סור מרע), זוכה שינתן לו שכרו בעולם הזה ובעוה"ב. ומדוע יש צורך לכתוב זאת בתהילים, שמי שיקיים את כל התורה, ינתן לו שכרו. מה החידוש בפסוק. [בגדי ישע (שם)].

ג. עוד צ"ב בדברי המדרש, דהנה לאחר דברי הרוכל שהיו חידוש לר' ינאי, אומר ר' ינאי: "אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא), שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו". ומשמע שגם דברי שלמה בפסוק זה, כונתו לחידוש שחידש הרוכל בדברי הפסוק בתהילים שאמר דוד אביו, וצ"ב, מהו החידוש העולה מדברי שלמה במשלי, שהוא כעין חידושו של הרוכל בדברי דוד אביו בתהילים.

ד. עוד העירו, לאיזה ענין הוזכר במדרש שמעשה הרוכל היה בציפורי, מה לי אם היה בציפורי או במקום אחר. [בגדי ישע (שם)]. ועי' בס' מאור עינים פרשת מטות (ד"ה להבין)].

ה. עוד הקשו, לאיזה צורך הדגיש המדרש שמדובר ב'רוכל', מה נפקא מינה אם היה רוכל או בעל מלאכה אחרת.

וכבר נאמרו בזה ביאורים רבים, **ואענה גם אני את חלקי בס"ד בהקדים מעט**, הנה החיים האמיתיים אינם מה שהאדם הולך ושב ומעביר את זמנו, אלא רק בזמן היותו עוסק בתורה ובמצוות, שאז נחשב לו שהינו חי. והדברים פשוטים. ויעויין במש"כ רבינו הנודע ביהודה בספרו צ"ח (שלהי יומא), דהנה בריאת האדם לא נבראה לתוהו ולריק, בכדי לאכול ולשתות ולשאר תאוות העולם הזה, כי אם עיקר בריאת האדם בכדי לקנות שלימות נפשו ולהשלים חוקו בתורה ובעבודה - עבודת הקודש, ובבא היום יבא בשכרו. והנה אם לא איבד את זמנו, וכל ימיו אחד לא נעדר, הרי הוא מושלם בשלימות. אבל אם איבד זמנו בדברי הבאי בשחוק וקלות ראש או בדברי בטלה בלי תורה ומצות, וק"ו אם פשע וחטא באיזה יום, "הרי היום הוא חסר מימי חייו" ולא הושלם חוקו. ועל זה נאמר (בראשית כד א), ואברהם זקן בא בימים, שבא עם הימים ולא איבד זמנו, וכל יום קנה לעצמו קנין שלימות בפועל. אבל הימים שהלכו באיבוד זמנו בדברים בטלים, אזי הימים ההם לא קנו מציאות, כי אין להם חיות, וזה הענין שהרשעים בחייהם קרוים מתים, ובעת מותו ימיו חסרים, ומחויב להתגלגל עוד הפעם כולי האי ואולי להשלים זמנו. עיי"ש.

עוד יש להקדים, דהנה המדבר לשון הרע, מפסיד מצוותיו למי שדיבר עליו וכו' כמבואר בחובות הלבבות (ש"ו פ"ז) וז"ל: הרף אחי, וחמול על זכויותיך, שלא תאבדנה ממך ולא תרגיש, כי כבר נאמר על אחד מן החסידים, שזכרו אותו לרעה, וכיון שהגיעו הדבר, שלח למדבר בו כלי מלא מזמרת ארצו, וכתב אליו: הגיעני, ששלחת לי מנחה מזכויותיך, וגמלתיך בזה. ואמר אחד מן החסידים: הרבה בני אדם יבואו ליום החשבון, וכשמראים להם מעשיהם, ימצאו בספר זכויותם, זכויות שלא עשו אותם, ויאמרו: לא עשינו אותם. ויאמר להם: עשה אותם אשר דבר בכך וסיפר בגנותכם. וכן כשיחסר מספר זכויות המספרים בגנותם, יבקשו אותם בעת ההיא, ויאמר להם: אבדו מכם בעת שדיברתם בפלוני ופלוני. וכן יש מהם גם כן שימצאו בספר חובותם, חובות שלא עשו, וכשאומרים: לא עשינום, יאמר להם: נוספו עליכם בעבור פלוני ופלוני שדברתם בם וכו'. עכ"ל. והביאו בס' חפץ חיים (שמירת הלשון ח"א שער הזכירה פ"ג). ועי' תשובות והנהגות ח"ה סימן שצו.

כלומר, ה'חיים' האמיתיים אינם אלא מה שעוסק בתורה ובמצוות, ובכדי לשמור על החיים האלו - היינו על מה שעסק בתורה ובמצוות - יש לשמור על פיו ולשונו כאמור.

ומעתה, יש ליישב בס"ד על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, הנה יתכן שהרוכל לא בא להזהיר רק על עצם שמירת הלשון ותו לא, אלא בא לחדש את הענין הזה שע"י שמדבר לשון הרע עלול לאבד את כל חייו, היינו את כל מה שעסק בתורה ובמצוות בעוה"ז, וכשיבא לעולם האמת יראה שכל חייו האמיתיים שאסף כאן בעוה"ז - כלומר כל תורתו ומצוותיו - הלכו לטמיון ח"ו, ועברו לזכות אותו אדם שהוא דיבר עליו לשון הרע כאמור. וזה עיקר דברי הרוכל. וזה באמת חידוש גדול.

ולכן הראה הרוכל את הפסוק "מי האיש החפץ חיים" - שחפץ ורוצה שחייו האמיתיים שאסף וצבר לא ילכו לאיבוד, "אוהב ימים לראות טוב" - שרוצה בבא העת לקבל שכרו ולראות את כל הטוב הצפון למקיימי מצוותיו, אזי "נצור לשונך מרע", שבזה משמר את כל מה שעסק בתורה ובמצוות בימי חייו, ואכן יזכה לראות את כל הטוב על פועלו ולקבל שכרו. [ויעויין בס' דבר בעתו לרבינו החפץ חיים פרק ג, שהביא מהזוה"ק פרשת שמיני, שכונת הפסוק על החיים הנצחיים. עיי"ש. ועי' בדרשות ר"י אבן שועיב פרשת שלח, שפירש, מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב - בעולם הבא שכולו ארוך וטוב. עיי"ש. וכ"כ בספר העיקרים (מאמר ג פרק כז) וז"ל: שצריך לעשות וכו' כדי שיזכה לחיים נצחיים ולטוב הצפון ליראי השם, שעליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, ועל הטוב שהוא אמר מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב. עיי"ש. ועי' בשל"ה שער האותיות (ת', אות יב). דהחפץ חיים היינו החיים הנצחיים. ובס' חפץ חיים כתב בכמה מקומות בשם המפרשים, מה שאמר הכתוב החפץ חיים, היינו חיים הנצחיים בעולם הבא, ואוהב ימים לראות טוב היינו בעולם הזה, שהוא רק בחינת ימים לגבי חיי הנצח. עי' חפץ חיים - שמירת הלשון ח"א שער הזכירה (פרק א)].

ומה שהתפעל ר' ינאי, יתכן מפני שחשב שהפסוק מדבר שהשומר פיו ולשונו חייו טובים ומאושרים בעולם הזה, (ואכן כך הוא באמת, שהאדם שלא מדבר סרה על אחרים, חוסך מעצמו שנאת חנם ומריבות וכו', וחייו מאושרים יותר, וזוכה לראות טוב בחייו), וכעת מבאר לו הרוכל, שהכונה היא בעיקר לחיי העולם הבא כאמור.

ולפ"ז מובן היטב מדוע אמר "סם חיים" בדוקא, והיינו שלא בא לעורר על עצם שמירת הלשון כאמור, אלא על זאת שבכח שמירת הלשון זוכה לשמור על התורה והמצוות שלא ילכו לטמיון. וזהו סם חיים, היינו סם ששומר על החיים שלא ילכו לאיבוד כאמור.

ומדוייק כן באופן נפלא בלשון הפסוק שאמר בדוקא "נצור לשונך", ולא אמר "שמור לשונך", דהנה 'שמירה' היינו להשמר מדבר רע שלא יוזק וכדו', ואילו לשון 'נצור' ענינו לשמור על הטוב, כמו 'נצור תאנה יאכל פריה', וכמו 'נצור חסד לאלפים'. ולדברינו יתבאר היטב, שעיקר הענין הוא שע"י שמירת פיו זוכה לשמור על תורתו ומצוותיו שלא ילכו לאיבוד, ועל כן אמר הכתוב 'נצור' לשונך מרע, לרמז שעל ידי שינצור פיו, יזכה שכל הטוב הצפון לו, לא ילך לטמיון.

ובזה אפשר ליישב הפסוק "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב", דלכאורה, מדוע הזהיר מקודם בפרטות 'נצור לשונך מרע' וכו', הרי זה כבר נכלל ב'סור מרע' הכולל את כל מצוות לא תעשה. ולהאמור יש לומר, שכונת הפסוק שע"י שמירת הלשון זוכה שכל המצוות עשה ('עשה טוב') וכל מצוות לא תעשה ('סור מרע') שקיים בימי חייו, לא ילכו לו לאיבוד ח"ו, ומשום שכל השכר על זה, תלוי בשמירת הלשון, ולכן הקדים בתחילה ענין שמירת הלשון. וכך יתבאר הפסוק, על ידי "נצור לשונך מרע" תזכה שיהיה שכר וערך ל"סור מרע ועשה טוב" שתקיים לאחר מכן.

עוד יתיישב בזה מדוע החידוש בפסוק "מי האיש... סור מרע ועשה טוב", הלא דבר פשוט שמי שמקיים את מצוות ה' יתברך, זוכה שינתן לו שכרו בעולם הזה ובעוה"ב. ואולם, להאמור יתבאר היטב, שבפסוק לא מוזכר רק "סור מרע ועשה טוב" אלא מתחילה הקדים "נצור לשונך מרע", והיינו שבדאי שעל מצוות ה' ישנו שכר בעוה"ז ובעוה"ב, אך כל זה דוקא בתנאי ששומר פיו ולשונו כאמור.

עוד יתבארו דברי ר' ינאי שאמר - לאחר ששמע את דברי הרוכל - "אף שלמה מכריז ואומר, שומר פיו ולשונו שומר מצוות נפשו". ולדברינו לעיל יש לבאר, שכונתו בזה, דהנה התורה והמצוות הם המגינות והמצילות את האדם מכל צרה ופגע, (ועי' סוטה כא ע"ב), אך כל זה אך ורק אם תורתו ומצוותיו עומדים לו לזכות, אך אם הינו בעל לשון הרע שמאבד את כל תורתו ומצוותיו, אם כן, חסרה לו ההגנה מצרות נפשו. וזוהי כונת שלמה, דוקא אם "שומר פיו ולשונו" יזכה להשמר מ"צרות נפשו" כאמור.

עוד יש לבאר בזה מדוע הוזכר במדרש שמעשה הרוכל היה בציפורי, ומשום שציפורי היתה עיר גדולה לאלוקים, (ובודאי הקרינה מהודה על שאר העיירות שבקירבתה), ועל כן אותו רוכל הקדים לחזר בדוקא אחר מקומות של תורה הללו, שאנשי המקום מרבים בתורה ומצוות, ומבינים את רום מעלתם, ובודאי יתעוררו לשמור על לשונם כשיעוררו אותם על גודל ההפסד באם יכשלו בלשונם. ומשא"כ מקומות שאינם בני תורה, ישנם כאלה שלא יתעוררו בדברי מוסר אלו שמפסידים את תורתם ומצוותיהם, היות ובלאו הכי אינם מרבים בהם.

ובזה יתבאר מדוע הוזכר שהיה רוכל, דהנה רוכל דרכו לחזר בעיירות, פעם במקום זה ופעם במקום אחר, ולפיכך אין לוקחים ממנו בהקפה וצריך לשלם לו במזומן, כיון שאינו מתעכב ואין יודעים מתי יגיע שוב. ולדברינו יש לבאר, שבא לרמז על היסוד הנ"ל, שמיד כאשר מדבר האדם לשון הרע על חבירו, נפרעים ממנו מיד ו"משלמים" לו במזומן את כל עבירותיו של חבירו, ולוקחים ממנו מיד במזומן את כל מעשיו הטובים שעשה. והוא כענין הרוכל המקבל במזומן.

[ויתבארו לנו בזה בית"ש דברי המדרש שהסמיך את מעשה הרוכל לפסוק 'זאת תהיה "תורת" המצורע', לרמז לנו, שע"י שמירת הדיבור יזכה שה"תורה" והמצוות לא יאבדו ממנו, כאמור].